

Skilsmisser og skilsmisseret

I denne del fremhæves de helt overordnede karakteristika ved den retlige regulering af separation og skilsmisse mellem ægtefæller – skilsmisseretten. Beskrivelsen omfatter den del af skilsmissens karakteristika, som er af særlig betydning for de økonomiske forhold ved skilsmisse samt de store hovedlinjer vedrørende retsstillingen. Dette fugleperspektiv skaber rammen om den nærmere beskrivelse og analyse af skilsmisserettens enkelte elementer.

Kapitel 1: Skilsmisseret – formål, betydning og fremtid

I dette kapitel omtales den situation, der opstår for de parter, der bliver omfattet af en skilsmisse, det formål skilsmisseretten varetager samt den praktiske og økonomiske betydning for den enkelte og for samfundet. Den nye lov om ægtefællers økonomiske forhold, der træder i kraft 1. januar 2018, præsenteres. Desuden fremhæves centrale værdier og balancerpunkter i fremtidens skilsmisseret.

Kapitel 2: Skilsmisseret – udviklingstræk og analyseparametre

I dette kapitel sættes en historisk horisont for gældende ret med et tilbageblik på omkring 100 år. Der opstilles et analysegrundlag for skilsmisseretten på grundlag af de skildrede historiske træk i faget. Analyseparametrene er opstillet på grundlag af ægteskabets karakter af både et statusforhold og et aftaleforhold. Desuden danner de gældende forskellige regeltyper, herunder a) materielle og processuelle regler, og b) kvalitative og kvantitative regler samt c) regel og skøn, grundlag for at opstille parametre. Endelig betragtes skilsmisserettens nationale karakter som et muligt grundlag for sammenligninger med andre landes skilsmisseret, EU rettens internationale privat- og procesretlige regler samt

DEL 1: Skilsmisser og skilsmisseret

menneskeretten. Den enkelte studerende kan vælge mellem disse analyseparametre – eller udvikle sine egne – med udgangspunkt i formålet med den enkelte analyse.

Skilsmisseret – formål, betydning og fremtid

1.1. Skilsmissen

Skilsmisser¹ er i dag hyppigt forekommende og bevirker, at ét samlivsforhold skal afløses af to livsforhold. Herved sættes ægteskabets fællesskabsregler i spil. De må erstattes af regler, der involverer en vanskelig balance, nemlig hensyn til:

Hensyn

- det fortsatte fællesskab eventuelle børn vil medføre
- ægtefællernes behov for at kunne føre en ny tilværelse på nye vilkår
- det fællesskab, der har været mellem ægtefællerne, og den indflydelse det har på deres forhold.

Skilsmissen involverer i langt de fleste tilfælde stærke følelsesmæssige, økonomiske og praktiske forhold, herunder hensynet til eventuelle børn. Ægtefællerne skal forholde sig til, at de ikke længere har fællesskab om hverdagslivet, boligen, økonomien og til dels børnene. De skal etablere to boliger og to husholdninger. De skal ændre fællesskabsadfærd², hvor de hver især tager hensyn til fællesskabet med resten af familien, til individualadfærd, hvor de først og fremmest tager hensyn til sig selv (og evt. børn) både i personlig og økonomisk henseende. Og de skal “fordele” børnene i relation til de to livsforhold.

1 I bogen benyttes begrebet “skilsmisser” ofte som omfattende både separation og skilsmisse, når der tales generelt. I fremstillingen af specifikke regler vil der derimod blive sondret mellem separation og skilsmisse, hvor det er relevant.

2 Se herom *Linda Nielsen*: “Familieformueretten. Skilsmisse og skifte” (1993) kapitel 3, særl. s. 73 ff.

Kapitel 1: Skilsmisseret – formål, betydning og fremtid

Afgrænsning

I denne bog er hovedvægten lagt på de økonomiske forhold, mens der med hensyn til forældremyndighed og samvær mv. henvises til andre fremstillinger. Bogen er centreret om ægtefæller og redegør derfor ikke for retsstillingen for ugifte samlevende. Dette skyldes, at det karakteristiske for retsstillingen for ugifte samlevende – samlivsretten – er, at den i modsætning til ægteskabsretten ikke indeholder fællesskabsregler af betydning. Der er ingen forsørgelsespligt og dermed ingen bidragsret. Og der er intet formuefællesskab (ingen delingsformue) og dermed ingen bodeling. To personer af samme køn har fået adgang til at indgå ægteskab efter samme regler i ægteskabsloven som to personer af forskelligt køn. Reglerne i ÆFL gælder derfor også denne gruppe.

Udfordring

Skilsmissen medfører en situation, hvor de følelsesmæssige og psykologiske forhold spiller en stor rolle, hvor der kan være et særligt hensyn til børn, og hvor livsforhold, forsørgelsesforhold, formueforhold, fremtidige muligheder mv. skal indgå i et samspil, når det gælder det økonomiske opgør mellem de tidligere ægtefæller. Herved opstår en vanskelig udfordring for en lang række involverede:

– lovgiver

Lovgiver skal udforme generelle regler for skilsmissen, herunder om det økonomiske opgør mellem ægtefællerne i forbindelse med skilsmissen. Det skal afvejes, i hvilken udstrækning de tidligere ægtefæller skal frigøres fra eller fastholdes på det tidligere fællesskab med hensyn til forsørgelse; hvor omfattende formuefællesskabet skal være, f.eks. om det skal omfatte arv, erhvervelser fra før ægteskabet, pensioner, firmaer osv.; hvilken indflydelse eventuelle børn skal have på det økonomiske opgør; i hvilken udstrækning reglerne skal være generelle eller konkrete, samt hvilke muligheder der skal være for aftaler under ægteskabet og i forbindelse med en aktuel skilsmisse, og hvornår en aftale kan ændres eller erklæres ugyldig.

– sagsbehandler

Sagsbehandleren skal ved forvaltningen af reglerne afgøre, på hvilken måde de konkrete forhold i ægteskabet og ved skilsmissen skal spille ind, f.eks. i relation til fastsættelse af ægtefællebidrag og børnebidrag. Samtidig skal foretages vanskelige afvejninger af, hvor langt man skal gå, og hvordan man konkret skal vejlede i relation til mægling, vilkårsforhandling osv.

– dommer

Dommeren, der skal dømme i eventuelle sager om skilsmisse, bidrag, bodeling, aftaler mv., skal autoritativt fortolke de meget brede bestemmelser, og i denne forbindelse foretage vanskelige afvejninger af de konkrete forhold i den enkelte skilsmisse.

– advokat

Advokaten skal rådgive sin klient om reglerne, herunder om aftaler og eventuel indbringelse for administrationen eller domstolene.

1.2. Skilsmisserettens formål

Dette kan være yderst vanskeligt, da betydningen af de konkrete forhold ofte medfører, at udfaldet af en sag kan være meget usikkert, og forudsigeligheden derfor beskedent. Hertil kommer, at det på nogle områder kan være usikkert, hvilke aftaler, der gyldigt kan indgås mellem ægtefæller, og hvordan man fremtidssikrer sådanne aftaler. Endvidere kan det for advokaten være vanskeligt at vurdere, i hvilket omfang en part er bedst tjent med at indgå en aftale eller gå ind i en tvist, da de psykologiske og følelsesmæssige forhold ved en skilsmisse påvirker parten. Endelig kan der opstå etiske spørgsmål i relation til at repræsentere en eller begge parter i relation til f.eks. en aftale.

Skilsmisseparterne skal finde rundt i reglerne, herunder hvem man skal henvende sig til, hvad reglerne går ud på, og hvilken afgørelse der kan forventes. En særlig udfordring ligger i fokus på, om der eventuelt i forbindelse med ægteskabet er indgået aftaler, samt hvor langt den enkelte ægtefælle vil gå for at få sine rettigheder i økonomisk henseende. Eventuelle børn spiller en afgørende rolle i relation til konflikter og tvister.

– skilsmisseparterne

1.2. Skilsmisserettens formål

Skilsmisseretten skal skabe relevante og retfærdige rammer for det økonomiske opgør mellem ægtefællerne i forbindelse med en skilsmisse. Der skal i denne forbindelse tages hensyn til de interessekonflikter, der udspringer af familieformen.

Formål

Flere aktører er af interesse i forbindelse med skilsmissen.

Aktører

Der skal tages hensyn til børnene i ægteskabet. Ønsket om fortsat ansvar hos og kontakt til begge forældre har ført til en udvikling, hvor den fælles forældremyndighed nu fortsætter trods skilsmissen. Hensynet til børnene spiller ind både direkte ved regler om forældreansvar, forsørgelse, børnebidrag mv. og indirekte ved at hensynet til børnene får en afsmittende virkning ved de økonomiske forhold for forældrene, herunder særlig spørgsmålet om bolig og bidrag.

– børn

Der skal tages hensyn til hver af ægtefællerne – både til behovet for at kunne leve et nyt liv hver for sig på fornuftige vilkår, og til ansvaret for det liv, der har været levet i fællesskab og de forudsætninger, der har været knyttet hertil.

– ægtefæller

Der skal tages hensyn *til* samfundets interesse i, at også den skilte familie fungerer fornuftigt, ikke mindst som ramme om børnenes liv; *til* at konflikter løses på bedst mulig måde; og *til* at der sker en rimelig fordeling mellem samfundets ansvar for de valgte familier har

– samfundet

Kapitel 1: Skilsmisseret – formål, betydning og fremtid

truffet i økonomisk henseende og familiens ansvar herfor, herunder med hensyn til balancen mellem offentlig og privat forsørgelse.

Ægteskabsretten

Skilsmisseretten påvirkes naturligt af ægteskabsretten, som den er en del af. Det er derfor afgørende, hvilke elementer denne indeholder, og hvilke elementer, den afløses af ved skilsmisse.

Ægteskabsretten indeholder en lang række fællesskabsregler. Ved indgåelse af ægteskab, får ægtefællerne som led i den familieretlige "pakkeløsning" for ægtefæller en række fællesskabsregler, som loven enten pålægger eller tilbyder. Der er især tale om:

- Forsørgelse, der kan ske på forskellig måde efter ægtefællernes ønsker og behov
- Delingsformue (formuefællesskab), med mindre ægtefællerne har fuldstændigt særeje
- Arveret mellem ægtefællerne, herunder legal arveret på $\frac{1}{2}$ i konkurrence med livsarvinger samt tvangsarv på $\frac{1}{4}$ af den legale arv
- Pensionsret ved førstafdøde ægtefælles død i form af ægtefællepension, hvor en sådan er sikret
- Fælles forældremyndighed over fælles børn.

Skilsmisseretten

For alle disse fællesskabsregler kræves der ved skilsmisse stillingtagen til den nye situation:

- Forsørgelsen skal eventuelt afløses af ægtefællebidrag samt børnebidrag
- Delingsformuen (nettoaktiverne) skal indgå i ægtefælleskifte og ligedeling
- Ved særeje skal der tages hensyn til, om der skal ske en vis kompensation i medfør af ÆFL §§ 41-42
- Arveretten bortfalder, jf. Al § 49
- Retten til ægtefællepension bortfalder som udgangspunkt men kan eventuelt bevares efter ægtefællepensionsloven
- Den fælles forældremyndighed fortsætter som hovedregel, uanset forældrene bliver separeret eller skilt.

Mangfoldighed

Ved afgørelsen af, i hvilket omfang der fortsat skal gælde en vis form for fællesskabsregler, vil det være af betydning dels hvor længe ægteskabet har varet, dels hvordan parterne har indrettet sig under ægteskabet. Der kan være forskel på et ægteskab, hvor parterne separeres efter at have været gift $\frac{1}{2}$ år; et ægtepar som skal skilles efter 7 års ægteskab, hvor parterne har små børn; et ægtepar hvor børnene er

1.2. Skilsmisserettens formål

voksne, men hvor f.eks. hustruen har gået hjemme; samt et ægtepar som skilles efter 30-40 års ægteskab. Alle disse meget forskelligartede situationer skal samles op af reglerne om skilsmisse. Hertil kommer et internationalt element i stadig flere skilsmisser, hvilket øger kompleksiteten.

På baggrund af mangfoldigheden og kompleksiteten kan det ikke undre, at reglerne ofte er præget af brede retlige standarder samt mulighed for skøn. Det er således ikke usædvanligt, at man taler om f.eks. "behov", "evne", "rimelighed", "passende". Det gælder især de regler, som er knyttet til forsørgelse samt det der anses at falde i forlængelse heraf, særlig ægtefællebidrag, kompensationskrav og pensionsrettigheder. Med hensyn til arveretten er situationen omvendt entydig og klar, idet denne bortfalder. Reglerne om formuefællesskabet indebærer en lighed af delingsformuen, og anvender meget brede begreber såsom "aktiver", "passiver" mv. og går kun i meget begrænset udstrækning nærmere ind på, hvad der skal forstås herved, ligesom der kun i undtagelsestilfælde er tale om rimelighedsvurderinger. Mens reglerne er udformet ud fra meget generelle begreber, kan der i den konkrete sag tages individuelle hensyn. I de følgende kapitler uddybes dette samspil.

Ægteskabet udgør i den moderne familieret en retlig pakkeløsning, ægtefællerne har valgt som ramme om deres frivillige samliv og som ramme om deres eventuelle senere skilsmisse. Med de liberale skilsmiseregler er der i dag tale om mulighed for at "opsige" ægteskabet og dermed fællesskabsreglerne med relativt kort varsel. Herved iværksættes den indbyrdes risikofordeling ved forholdets forlis, som også er en del af ægteskabskontrakten.³

Denne risikofordeling angår ansvaret for parternes fremtidige forsørgelse og fordelingen af deres økonomiske værdier. Nogle af disse regler er præceptive, og udgør dermed "an offer you can't refuse", når ægteskabet er valgt som retlig ramme. Det gælder i hovedsagen vilkårene, herunder fortsat forsørgelse i form af ægtefællebidrag (forsørgelsesprincippet) og tildeling af den lejede fælles bolig.

Andre udgør legale regler, der gælder, når ægtefællerne ikke har aftalt andet. Det gælder lighedingsprincippet vedrørende delingsformuen – dele-retten – ved skilsmisse, herunder med hensyn til friværdier, firmaer og værdipapirer. Der gælder for pensioner en lovbestemt dele-fritagelse i form af forlodsret – som er delvis præceptiv. Hertil kommer, at etablering af særeje sker i stadig større omfang.

*Lovgivnings-
teknik
– brede
standarder*

Pakkeløsning

*– præceptiv
forsørgelse*

*– deklaratorisk
dele-ret*

3 Se hertil *Annette Kronborg* i *Juristen* 2005, nr. 3, s. 93.

Kapitel 1: Skilsmisseret – formål, betydning og fremtid

Måske kan man sige, at forsørgelsen stadig er præceptiv, men at formuedelingen oftere og oftere begrænses, så den i stigende grad får karakter af “udfyldningsregler” eller “delvis formuedeling”.

Fortolkning

Ved fortolkning af de enkelte elementer i skilsmisseretten skal således i hvert fald indgå følgende hensyn:

- Hensyn til børnene
- Opgørelse af økonomisk mellemværende med respekt af både behovet for at ægtefællerne kan etablere nye livsforhold og ansvar for situationen under ægteskabet, herunder fællesskabsadfærd og fælles forudsætninger
- Afklaring af, hvem af ægtefællerne der har ret til hvad
- Respekt for ægteskabernes og skilsmissernes mangfoldighed med hensyn til varighed, indretning under ægteskabet, familiesituation, familiefunktion, familieformue mv.
- Hensyntagen til eventuelt internationalt element.

1.3. Skilsmisserettens praktiske og økonomiske betydning

Antal

Skilsmisseretten har betydning for mange mennesker. Hvert år inddrages ca. 34.000 ægtefæller i en skilsmisse, hvortil kommer et anslået antal separationer omfattende knap 10.000 voksne personer. Eftersom der er mindreårige børn i ca. $\frac{3}{4}$ af skilsmisserne, vil skilsmisserne desuden påvirke ca. 20.000 mindreårige børn. Det samlede anslåede antal på knap 65.000 personer, der årligt inddrages i en separation eller skilsmisse svarer til mere end 1 % af befolkningen.

Der er empirisk set en social slagside blandt skilte, således at der er flere skilsmisser blandt den dårligere stillede del af befolkningen. Hvilken betydning det har for børn at gennemleve en skilsmisse, har vi empirisk viden om. Denne viser, at de fleste børn ikke bliver socialt ramt af en skilsmisse, men at det især er småbørn fra de socio-økonomisk svageste stillede hjem, der oplever forældrebrud, og at skilsmissen kan betragtes som en risikofaktor i forhold til barnets opvækst, dvs. at den øger risikoen for at barnet er udsat eller bliver udsat. Vedrørende forældrenes køn ved vi, at kvinder har omtrent det samme antal familierelationer uanset social position. Derimod er der blandt de socialt svagt stillede mænd flest, der bliver ekskluderet fra familien. I den forstand kan mænd siges at være mere afhængige

1.3. Skilsmisserettens praktiske og økonomiske betydning

af familien end kvinder, hvis det er antal familierelationer, der tæles.⁴

Nogle tal kan illustrere betydningen af separation og skilsmisse på samfundsplan, herunder den økonomiske betydning for familierne. I tabellen nedenfor vises, at bortset fra en kraftig stigning fra 1960 til 1971, hvor antallet af skilsmisser blev mere end fordoblet, har de årlige udsving været forholdsvis små.

Skilsmisser:*	Antal:
1931-1940	3.084
1951-1960	6.604
1966-70	7.943
1971	13.401
1991	12.655
2011	14.484
2014	19.387
2015	16.290
2016	17.146

Ud af 1.000 gifte personer kommer således ca. 18 til at gennemgå en skilsmisse.

* Danmarks Statistik, Statistikbanken.

– udvikling

I økonomisk henseende betyder separationer og skilsmisser meget, både for de enkelte ægtepar og på samfundsplan.

Økonomi

Den samlede formue⁵ i Danmark er som følger i runde tal:

– formue

Samlet nettoformue 2016	7.276 mia. kr.
– Brutto boligformue	3.965 mia. kr.
– Brutto pensionsformue	4.030 mia. kr.
Hver eneste dansker fra spæd til gammel har i gennemsnit en nettoformue på	1,27 mio. kr.

4 Vedrørende skilsmissen sociologisk set henvises til 3 publikationer af *Mai Heide Ottesen*: “Samboskab, Ægteskab og Forældrebrud”, SFI 00:9; “Samvær og børns trivsel”, SFI 04:05; “Den moderne familie – og familienetværkets betydning”, Social Politik, nr. 5, 2005.

5 Danmarks Statistik, Statistikbanken.

Kapitel 1: Skilsmisseret – formål, betydning og fremtid

Hvis de 2 millioner ægtefæller, der er i Danmark, har ca. ½ af denne nettoformue, vil de have en samlet formue på mere end 3.600 mia. kr. En skilsmisseårgang⁶ på 30.000 personer kan således forventes at have en samlet formue på ca. 52 mia. kr. Dette vil svare til en gennemsnitsformue pr. skilsmisse på ca. 2-3 mio. kr.

1.4. Skilsmisserettens hovedindhold

I det følgende skitseres hovedindholdet i reglerne om de økonomiske retsvirkninger i forbindelse med skilsmisse helt overordnet. Hermed skabes en ramme om fremstillingen i bogen, ligesom der skabes baggrund for de følgende bemærkninger om skilsmisserettens fremtid.

Ægtefælle-
bidrag

I forbindelse med skilsmisse er der efter reglerne i ægteskabslovens §§ 50 ff. mulighed for at fastsætte ægtefællebidrag ud fra en vurdering af behovet hos den, der ønsker bidrag sammenholdt med evnen hos den, der eventuelt skal betale bidrag. Ægteskabets varighed samt såkaldt “samlivsskade” er centrale elementer ved vurderingen. Hvis der fastsættes bidrag, vil det typisk være for en kortere årrække.

Lejlighed

Der er efter ægteskabslovens § 55 sammenholdt med lejelovens § 77 mulighed for i forbindelse med skilsmissen at tage stilling til, hvem af ægtefællerne der skal have ret til at fortsætte lejemålet af ægtefællernes fælles *lejlighed*. Hensynet til eventuelle børn er centralt for bedømmelsen. For ejerlejligheder, enfamiliehuse, andelsboliger el.lign. gælder de almindelige regler om formueordning, ligedeling og ægtefælleskifte, se nedenfor.

Fælleseeje
– ligedeling
– skævdeling

Reglerne om *formuefællesskab*, *formuedeling* og ægtefælleskifte findes i ægtefællelovens Afsnit III samt ægtefælleskifteloven. Hovedreglen er, at alt hvad ægtefællerne ejer, indgår i formuefællesskabet og dermed i ligedelingen. Det gælder også, selvom der er tale om erhvervelser fra tiden før ægteskabets indgåelse, ligesom det gælder formueaktiver, en ægtefælle har erhvervet ved arv eller gave. Som udgangspunkt gælder den fulde ligedeling uanset ægteskabets længde, men der findes i ÆFL § 33 en særregel om mulighed for skævdeling i kortvarige ægteskaber. Der findes også i ÆFL § 37 samt regler i særlovgivning udbyggede regler om “personlige og uoverdragelige rettigheder”, der ikke altid indgår i ligedelingen. Det gælder f.eks. personskadeerstatning, forsørgertabserstatning, ophavsret, personlig goodwill, feriegodtgørelse samt genstande til personligt brug.

⁶ Hertil kommer separationerne.

1.4. Skilsmisserettens hovedindhold

Blandt de personlige og uoverdragelige rettigheder indtager *pensionsrettigheder* en betydningsfuld rolle, og de er omfattet af særregler i ÆFL §§ 34-36. Reglerne herom har stor økonomisk betydning for ægtefællerne. Hovedreglen er at "pensionen følger personen", så længe der er tale om rimelige pensionsrettigheder, mens der ved såkaldte "ekstra" pensionsrettigheder sker en inddragelse under lighedelingen. Der er mulighed for at yde kompensation til ægtefællen med færrest pensionsrettigheder i særlige tilfælde ved samlivsskade (fællesskabskompensation) og lange ægteskaber (rimelighedskompensation).

– pension

Aktiver indgår ikke i formuefællesskab, lighedeling og ægtefælleskifte, hvis de er *særeje*. Det kan være sket ved at tredjemand i testamente eller gavebrev har bestemt dette, eller det kan ske ved at ægtefællerne selv i en ægtepagt har etableret *særeje* om et eller flere aktiver – eller hele formuen. *Særeje* kan etableres sådan, at det kun gælder ved skilsmisse eller både ved skilsmisse og død. *Særeje* er blevet en meget udbredt formueform i mange ægteskaber. Når der er delvis formuefællesskab, delvis *særeje* opstår i praksis mange problemer med at adskille de to formuearter. Der er i ægtefællelovens kapitel 11 regler om reguleringskrav- og misbrugskrav med det formål at "rette op" på eventuelle skævheder i fordelingen mellem formuefællesskab og *særeje*, men anvendelsen af disse regler er beskeden og giver anledning til usikkerhed på en række punkter. Hvis ægtefællernes formueordning er *særeje*, og den ene ægtefælle herved stilles urimeligt, er der efter ÆFL § 42 mulighed for at yde såkaldt "rimelighedskompensation" og efter ÆFL § 41 "medvirkenskompensation".

Særeje

– delvis

Ægtefællerne har mulighed for at indgå en række *aftaler* med hinanden om de økonomiske forhold, jf. ÆFL § 2, stk. 1, men der er langtfra aftalefrihed. Tværtimod er der i ÆFL § 2, stk. 2 indført en udtrykkelig regel om, at reglerne i ÆFL som udgangspunkt er præceptive. De *aftaler*, der gyldigt kan indgås, er centreret om *særeje*, jf. ÆFL kapitel 4 samt visse forhånds-aftaler om formuedelingen, jf. ÆFL kapitel 5. Der er som noget nyt indført udtrykkelige regler om ægtefællernes mulighed for at indgå forhånds-aftaler om *sumsæreje* og *sumdeling*. Når ægtefællerne er ved at blive skilt, kan de aftale, hvordan aktiver og passiver skal deles – og det gør de ofte. Når det gælder pensioner, kan man ved en *særeje*-ægtepagt aftale, at de ikke skal deles, mens der er begrænsninger på, i hvilket omfang ægtefællerne kan aftale, at pensioner skal indgå i delingen.

Aftaler

Når det gælder *internationale skilsmisser* er der indført nye regler i ægtefælleloven, som sætter nogle tiltrængte lovmæssige rammer om,

Internationale skilsmisser

hvilket lands regler, der skal finde anvendelse, når der er tilknytning til udlandet – regler om lovvalg, se hertil ÆFL afsnit VI.

1.5. Skilsmisserettens fremtid

Der har længe været et behov for at reformere loven om ægteskabets retsvirkninger. Det er derfor glædeligt, at der på baggrund af et udvalgsarbejde er gennemført nye regler på området. Den nye lov om ægtefællers økonomiske forhold (Ægtefælleloven – ÆFL) træder i kraft 1. januar 2018.

1.5.1. Retsvirkningslovsudvalgets kommissorium

Ved nedsættelse af Retsvirkningsudvalget i 2009 fik det følgende kommissorium:

“1. Den familieretlige lovgivning bygger på Familieretskommissionens arbejde fra begyndelsen af 1900-tallet.

Den gældende lov om ægteskabets retsvirkninger (retsvirkningsloven) er fra 1925. Siden lovens gennemførelse er den kun ændret på enkelte punkter, og loven er således i sin grundstruktur stort set uændret. De materielle regler om ægtefællers formueforhold er alene ændret ved revisionen af reglerne om særeje i 1990 og revisionen af reglerne om ægtefællers pensioner i 2006. Disse ændringer berørte imidlertid ikke de grundlæggende regler om formueforholdene mellem ægtefæller.

Siden retsvirkningsloven blev gennemført i 1925, har samfundet udviklet sig væsentligt. Der er bl.a. sket betydelige ændringer i familiemønsteret, ligesom der er sket en væsentlig stigning i skilsmissehyppigheden.

Udviklingen gør det aktuelt at overveje, om der er behov for at ændre reglerne om ægtefællers formueforhold med henblik på at tilpasse reglerne til de nuværende samfunds- og familieforhold.

Herudover giver også de ændringer, der er sket på det familieretlige område med den nye arvelov fra 2007 og reglerne om ægtefællers pensioner fra 2006, samt det arbejde, der pågår i Ægtefælleskifteudvalget, grundlag for at overveje en samlet revision af de materielle regler om ægtefællers formueforhold.

2. Udvalget skal i den forbindelse gennemgå og overveje reglerne om ægtefællers formueforhold i retsvirkningsloven, idet lovens regler om pensioners behandling ved skifte dog ikke skal inddrages i udvalgets overvejelser.

.....

1.5. Skilsmisserettens fremtid

2.1. Som anført ovenfor er retsvirkningsloven fra 1925, og loven er i sin grundstruktur stort set uændret. Udvalget skal på den baggrund foretage en gennemgang af lovens bestemmelser om ægtefællers formueforhold.

Udvalget skal bl.a. overveje, om den grundlæggende legale formueordning om formuefællesskab fortsat er tidssvarende.

Det fremgår af retsvirkningslovens § 15, stk. 1, at alt, hvad ægtefællerne ejer ved ægteskabets indgåelse eller senere erhverver, indgår i almindeligt formuefællesskab mellem dem, for så vidt det ikke er gjort til særeje. Denne såkaldte legale formueordning indebærer som udgangspunkt, at fællesboet ved ægteskabets ophør skal deles mellem ægtefællerne.

Den legale formueordning stammer fra 1925, hvor en hustru i overensstemmelse med datidens familiemønster ofte var hjemmearbejdende og uden formue.

Familiemønstret har imidlertid ændret sig væsentligt siden 1925, og skilsmissehyppigheden har været stigende. Der kan i det lys rejses spørgsmål ved, om det er tidssvarende at fastholde den grundlæggende legale formueordning om formuefællesskab.

På den baggrund skal udvalget overveje, om det gældende udgangspunkt om formuefællesskab mellem ægtefæller skal fastholdes. Udvalget skal i den forbindelse bl.a. overveje, om der bør fastsættes regler, hvorefter det, der bringes ind i ægteskabet, samt arv og gave, der er modtaget før eller modtages under ægteskabet, skal holdes uden for formuefællesskabet. Endvidere skal udvalget overveje, om de gældende bestemmelser, der giver mulighed for at fravige de legale delingsregler, bør ændres ...

2.2. Udvalget skal endvidere overveje, om retsvirkningslovens bestemmelser om særeje bør ændres.

Ved lov nr. 396 af 13. juni 1990 blev der gennemført en væsentlig ændring af retsvirkningslovens regler om særeje. Formålet med lovændringen var navnlig at udvide ægtefællers mulighed for ved ægtepagt at aftale en anden formueordning end den legale formueordning. Det var i den forbindelse bl.a. formålet at gøre det muligt for ægtefæller at kombinere særeje på et skilsmisseskitte med en adgang til at sidde i uskiftet bo ved den ene ægtefælles død.

Udvalget skal bl.a. i lyset af lovændringen i 1990 overveje, om der er behov for yderligere ændringer af retsvirkningslovens bestemmelser om særeje. Udvalget skal i den forbindelse bl.a. overveje den nærmere afgrænsning af reglerne om særeje samt ægtefællers aftalemuligheder.

2.3. ... (særeje)

2.4. ... (forsørgelse)

Kapitel 1: Skilsmisseret – formål, betydning og fremtid

2.5. Udvalget skal desuden overveje retsvirkningslovens bestemmelser om international privatretlige forhold.

Ifølge dansk ret er formueforholdet mellem ægtefæller som hovedregel underlagt mandens domicillov ved ægteskabets indgåelse.

Det følger af retsvirkningslovens § 53, at loven også kommer til anvendelse på ægtepagter, som indgås uden for landet, når manden har bopæl her. Herudover indeholder § 53 regler om gyldigheden af udenlandske ægtepagter både i forhold til det indbyrdes forhold mellem ægtefællerne og i forhold til tredjemand.

Af retsvirkningslovens § 53 a følger det, at regeringen kan indgå overenskomst med andre stater om forholdet mellem dansk og fremmed rets regler om ægteskabets retsvirkninger, og at justitsministeren kan fastsætte regler om forholdet mellem danske og andre nordiske landes regler om ægteskabets retsvirkninger.

Udvalget skal overveje, om der er behov for at ændre retsvirkningslovens bestemmelser om international privatretlige forhold.

2.6. Endvidere skal udvalget overveje ... retten til familiens bolig ved separation og skilsmisse.

.....

Det er ... ved separation og skilsmisse ofte et spørgsmål, hvem af ægtefællerne der skal overtage familiens hidtidige bolig. Dette spørgsmål er – afhængigt af, hvilken boligtype der er tale om – efter de gældende regler reguleret i henholdsvis lejeloven, fællesboskifteloven og retsvirkningsloven. For så vidt angår andelsboliger er adgangen til at overtage boligen som udgangspunkt reguleret af vedtægterne for andelsforeningen.

Udvalget skal overveje ... om der er behov for at ændre reglerne om retten til familiens bolig ved separation eller skilsmisse, herunder om der bør være adgang til at træffe en midlertidig afgørelse om brugen af det fælles hjem. Udvalget skal desuden overveje, om det bør være muligt at udlægge familiens bolig til en ægtefælle, selv om boligen er den anden ægtefælles særeje.

3. ... (fællesboskifteloven)

4. ... (bortvisningsordning)

5. Udvalget kan behandle andre relevante problemstillinger vedrørende ægtefællers formueforhold, som det måtte findes hensigtsmæssigt at tage op.

På de områder, hvor udvalget finder, at der er behov for en ændring af gældende ret, anmodes udvalget om at udarbejde lovudkast.

...”

1.5. Skilsmisserettens fremtid

Som det ses, har emnet for udvalget været de økonomiske forhold for ægtefæller, men kommissoriet er centreret om formueordning, aftaler, herunder særeje samt boligen og international privatret, med udelukkelse af ægtefællebidrag og pensioners behandling ved skilsmisse.

1.5.2. Retsvirkningslovsudvalgets forslag

Udvalgets arbejde blev afsluttet i 2015. I Betænkning 1552/2015: "Ægtefællers økonomiske forhold" fremsættes en lang række forslag til ændringer af reglerne om de økonomiske forhold for ægtefæller – herunder regler, der har betydning ved skilsmisse. Udvalget har på en række centrale områder delt sig i flertal og mindretal – også i nogle tilfælde forskellige mindretal – så selvom betænkningen er meget præcis og velskrevet, er den alligevel vanskelig at få overblik over. Mens nogle af udvalgets forslag er fulgt, er der en lang række forslag, som ikke er fulgt i den lovgivning, der er gennemført med ikrafttræden 1. januar 2018.

De af udvalgets forslag, der har betydning for skilsmisseretten, er centreret om formueordningen, herunder deling af ægtefællernes formuer; aftaler, herunder særeje; boligen samt international privatret.

Den legale formueordning blev foreslået grundlæggende bevaret, men med flere modifikationer. Udvalget pointerer, at formuefællesskabet indebærer en række fordele. Der er tale om en forholdsvis kendt og indarbejdet ordning, hvor de fleste formentlig ved, at der i tilfælde af skilsmisse mv. skal ske ligedeling af formuen. Det er endvidere almindeligvis ikke afgørende for delingen, hvem der ejer hvilke aktiver. Samtidig vil formuefællesskabets ligedelingsregel formentlig af de fleste opfattes som en rimelig løsning i længerevarende ægteskaber. Heroverfor anføres et behov for en formueordning, der i højere grad passer til nutidens familiemønstre, navnlig det betydelige antal korterevarende ægteskaber, og udjævningen af tidligere tiders betydelige forskelle mellem kvinders og mænds indkomst- og formueforhold.

Udvalget var på denne baggrund af den opfattelse, at udgangspunktet om ligedeling af ægtefællernes formue ved skilsmisse mv. bør bevares, men at dette udgangspunkt i højere grad skal kunne fraviges med henblik på at undgå resultater, der kan opfattes som urimelige. Der var imidlertid ikke i udvalget enighed om, hvordan disse undtagelser bør udformes. Udvalget præsenterede derfor tre hovedmodeller:

*Betænkning
1552/2015*

Formueordning

Modeller

Kapitel 1: Skilsmisseret – formål, betydning og fremtid

– trappemodel

I model 1 – “Trappemodellen” – foreslog et flertal i udvalget indførelse af en trinvis ligedeling. Først efter 7 år skal der ske ligedeling af ægtefællernes formue. Fra ægteskabets indgåelse indgår 1/8 af formuerne i ligedelingen; efter 1 år indgår 2/8; efter 2 år indgår 3/8; efter 3 år indgår 4/8; efter 5 år indgår 6/8; og efter 6 år 7/8 af formuen. Brøkerne skal anvendes både på den formue, som ægtefællerne ejede ved ægteskabets indgåelse, og den formue, som ægtefællerne har sparet op under ægteskabet. Det vil påvirke delingen i mange ægteskaber, eftersom 1/3 af alle skilsmisser sker, efter at ægteskabet har varet mindre end 7 år. Modellen er unik, idet den ikke er kendt i andre lande.

– tilvækstmodel

I model 2 – “Tilvækstmodellen” – foreslog et mindretal indførelse af et system, hvor hver ægtefælle, uanset ægteskabets varighed, ved skilsmisse forlods kan udtage et beløb svarende til værdien af, hvad den enkelte har indbragt ved ægteskabets indgåelse samt efter ægteskabets indgåelse har erhvervet ved arv eller gave. Det, der indgår i ligedelingen, er således al opsparing og værdistigning under ægteskabet. Denne model findes i forskellige varianter i en række lande, herunder i Tyskland og til dels i Norge og Sverige.

– urimelighed

I model 3 – “Urimelighedsmodellen” – foreslog et enkelt medlem i udvalget en skønsmæssig adgang til ligedeling, hvor der bl.a. kan lægges vægt på, hvad ægtefællerne ejede ved ægteskabets indgåelse.

– arv og gave

Udvalget var enig om, at *arv og gave* i et vist omfang skal kunne holdes uden for delingen ved skilsmisse, men var ikke enig om, hvordan en sådan ordning bør udformes. Forskellen er knyttet til værdiansættelsen af arven eller gaven, herunder om den skal være knyttet til værdien ved modtagelsen, til aktivet som sådan eller bero på et skøn.

– gæld mv.

I relation til deling af ægtefællernes formuer foreslog udvalget en række præciseringer med hensyn til vederlagskrav/reguleringskrav samt udtrykkelige regler om, hvordan gæld skal fordeles mellem den formue, der indgår i delingen og den formue, der ikke indgår i delingen. Desuden foreslås en præcisering og udbygning af kompensationsreglen. Se nærmere kapitel 10 og 12.

Aftaler

Udvalget ønskede at udvide aftalefriheden for ægtefællerne, og foreslog en række præciseringer og udvidelser af, hvilke *aftaler* ægtefæller kan indgå om særeje og om andre forhåndsftaler om delingen af formuen ved skilsmisse mv. Der blev foreslået et udtrykkeligt hovedprincip om aftalefrihed. Ægtefæller kan dog kun ved ægtepagt indgå en række aftaler om delingen, og disse regler er som udgangspunkt præceptive. I forbindelse med muligheden for at fravige ligedeling ved forhåndsftale om særeje ved ægtepagt samt aftaler i forbindelse med en aktuel skilsmisse foreslog udvalget en række præci-

seringer med hensyn til, hvilke aftaler der kan indgås, se herom nærmere kapitel 13 og 14.

Når det gælder reglerne om *pensioners* behandling ved skilsmisse, var udvalget, som det fremgår af kommissoriet der er citeret ovenfor, afskåret fra at fremkomme med forslag. Se nærmere kapitel 11.

I relation til *international privatret* foreslog udvalget en lovregulering af lovvalget, knyttet til den første stat, hvor begge ægtefæller bosætter sig efter ægteskabets indgåelse. Der blev desuden foreslået indført mulighed for at udarbejde en såkaldt lovvalgsaftale, om hvilken stats lov der skal finde anvendelse, medmindre anvendelse af en anden stats lov vil være åbenbart uforenelig med grundlæggende danske retsprincipper (såkaldt ordre public). Se nærmere kapitel 15.

Betænkningens forslag blev gjort til genstand for et temanummer i TFA, juni 2015, hvor en række familieretsforskere og familieretsadvokater kommenterer en række af de rejste problemstillinger. Det gælder f.eks. generelle spørgsmål, om der er tale om modernisering eller komplicering⁷; om der er brug for en ny lov⁸; hvilken formueordning, danskerne ønsker⁹; beskyttelses- og rimelighedsregler¹⁰ samt værdier i familieretten og samlet forslag.¹¹ Herudover blev mere specifikke problemstillinger kommenteret, herunder europæiske tendenser¹²; pension¹³; særeje¹⁴; aftalefrihed¹⁵ samt international privatret¹⁶.

Pension

International privatret

Forskerkritik og -forslag

7 *Marianne Holdgaard*: "Indblik, overblik og perspektiv på lovudkast om ægtefællers økonomiske forhold – modernisering eller komplicering?" samt "Hvilken legal formueordning skal vi have nu?"

8 *Anne Broksø og Lone Brandenborg*: "Advokaterne: Brug for en ny retsvirkningslov?"

9 *Ulrik U. Grønberg og Kristian Ravn-Petersen*: "Hvilken formueordning ønsker danskerne? -En gennemgang af statistik og undersøgelser".

10 *Ingrid Lund-Andersen*: "Retsvirkningslovsudvalgets forslag til regler med fokus på beskyttelse og rimelighed".

11 *Linda Nielsen*: "Værdier i Familieretten – samt forsøg på et forslag, der samler trådene."

12 *Sys Røvsing, Johan Hartmann Stæger og Maryla Rytter Wroblewski*: "Europæisk familieret og forslagene til legal formueordning i Betænkning nr. 1552."

13 *Gitte Meldgaard Abrahamsen*: "Lovudkastets betydning for pensionsreglernes fortolkning i fremtiden."

14 *Rasmus Kristian Feldthusen og Anne Kjørhus Mortensen*: "Analyse og kritik af Retsvirkningslovsudvalgets forslag til nye regler om særeje og tilhørende emner."

15 *Hans Viggo Godsk Pedersen og Lone Hansen*: "Aftalefrihed for ægtefæller samt gaver mellem ægtefæller."

16 *Peter Arnt Nielsen*: "International privatret og formueforholdet mellem ægtefæller."

ÆFL 2018

1.5.3. Loven fra 2017 med ikrafttræden 2018

Loven¹⁷ indeholder 86 §§'er og omhandler i Afsnit 1 Grundregler om ægtefællers økonomiske forhold, i Afsnit 2 Særeje og forhåndsaftaler om formuedelingen, i Afsnit 3 Formuedeling ved separation og skilsmisse, i Afsnit 4 Deling ved død, i Afsnit 5 Ægtefællebidrag og Statsforvaltningens sagsbehandling, i Afsnit 6 Internationale forhold og i Afsnit 7 Ikrafttræden, overgangsregler og territorial anvendelse.

Hensyn og
begrundelser

Begrundelserne for i meget vid udstrækning at fastholde det velkendte formuefællesskab med ligedeling ved separation og skilsmisse er i høj grad knyttet til rimelighedshensyn sammenholdt med at dette er enkelt, gennemskueligt og forudsigeligt.

I de almindelige bemærkninger til ægtefælleloven fremhæves således udvalgets overordnede betragtninger (pkt 3.4.2.2.). Her betones, at den gældende ordning med formuefællesskab og ligedeling er "relativt enkel og ikke kræver, at ægtefæller holder regnskab med, hvem der ejer hvad. Ordningen er kendt af de fleste, således at ægtefællerne har mulighed for at indrette sig på den, herunder indgå aftaler om f.eks særeje. Formuefællesskabet vil formentlig også af de fleste opfattes som rimelig i ægteskaber, hvor der har været et langvarigt økonomisk fællesskab, enten fordi ægteskabet har været langvarigt, eller fordi der har været en længere samlivsperiode med fælles økonomi forud for ægteskabet". Der er også enighed om, at der skal indføres regler om "forlods udtagelse af visse værdier, som en ægtefælle ejede før ægteskabets indgåelse".

Børne- og Socialministeriet betoner i deres overvejelser (pkt. 3.4.3.), bl.a., at den "gældende ligedelingsordning med en snæver mulighed for skævdeling er et så grundlæggende element i formueordningen for ægtefæller, at ordningen kun bør ændres, hvis der kan findes en ny og mere rimelig løsning. Det er vigtigt af hensyn til borgerne, at lovgivningen om de helt grundlæggende elementer ved formueordningen er enkel og gennemskuelig og dermed kan skabe forudsigelighed både for kommende ægtefæller og for dem, der allerede har indgået ægteskab".

Grundregler

Begrebet formuefællesskab er fastholdt, mens begrebet fælleseje er afløst af begrebet "delingsformue", hvilket også synes mere rammen- de. Desuden har deling ved død fået et særligt afsnit, hvilket er klar- gørende. Herudover er der flere regler om aftaler, hvilket er en fordel. Som led heri er som noget nyt indført en principiel præceptivitet.

17 Loven bygger på lovforslag L 178 fremsat 29. marts 2017.

1.5. Skilsmisserettens fremtid

I loven fastholdes forsørgelsespligten mellem ægtefæller. Reglerne om ægtefællebidrag under samlivet fastholdes også i store træk, mens de øvrige regler om ægtefællebidrag ikke er omfattet af lov om ægtefællers økonomiske forhold, men stadig findes i ægteskabsloven (ÆL).

– forsørgelsespligt

Når det gælder formueordningen, fastholdes principperne om særråden og særhæften, ligesom samtykkereglerne om salg mv. af fælles bolig og indbo, der helt eller delvist er delingsformue, foreslås bevaret.

– formueordning

Det præciseres, at ægtefæller under ægteskabet kan indgå aftaler med hinanden og give hinanden gaver, ligesom de kan pådrage sig forpligtelser over for hinanden. Desuden fremhæves – som noget nyt – at ægtefæller normalt ikke kan fravige reglerne – dog med undtagelser når det gælder særeje og forhåndsftaler om formuedelingen samt bodelingsaftaler om hel eller delvis deling af ægtefællernes formuer i forbindelse med en separation eller skilsmisse.

– aftaler

Ligedelingen af delingsformuen er fastholdt som hovedprincip. Det gælder dog ikke, hvis der er tale om særeje, visse personlige og uoverdragelige rettigheder, rimelig pension, personlige genstande mv. Der er således hverken tale om en “trappemodel”, en “tilvækstmodel” eller en “urimelighedsmodel”, hvilket kan virke overraskende set i lyset af forslagene i Betænkning 1552 fra 2015.

Ligedeling

Reglerne om særeje foreslås udvidet, bl.a. sådan at der ud over de klassiske særejerarter skilsmissesæreje, fuldstændigt særeje og brøkdelsæreje udtrykkeligt anerkendes kombinationssæreje, genstandssæreje, erhvervelsessæreje, sumsæreje, sumdeling og aftrapningsæreje. Desuden anerkendes forhåndsftaler om formuedelingen, når det gælder inddragelse af kapital- og ratepensionsordninger, personlige erstatninger samt personlige og uoverdragelige rettigheder. Sådanne aftaler skal ske ved ægtepagt. Ægtefællerne kan også ved en forhåndsftale i form af en ægtepagt aftale, i hvilket omfang gæld skal fradrages i delingsformuen ved formuedelingen ved separation, skilsmisse og død. Endelig genfindes i store træk reglerne om arv og gave fra tredjemand, idet det præciseres, at tredjemand kan træffe samme bestemmelser om særeje, som ægtefællerne selv kan aftale. Som noget nyt anerkendes brøkdelsæreje for aktiver, der er erhvervet for en blanding af særejemidler og midler, der ikke er særeje – hvilket må anses som en god løsning på diskussionen om anpartsæreje. Se i det hele nærmere kapitel 13 og 14.

Særeje mv.

Det er præciseret, hvilke aktiver, der ikke indgår i delingsformuen. Desuden siges om gæld, at der ved opgørelsen af delingsformue fradrages gæld, der har sikkerhed i aktiver, der er delingsformue. Des-

Formuedelingen
– skilsmisse

Kapitel 1: Skilsmisseret – formål, betydning og fremtid

uden fastholdes reglen om mulighed for skævdeling ved kortvarige ægteskaber. Det fastholdes, at rimelige pensioner, personlige erstatninger samt personlige og uoverdragelige rettigheder ikke (altid) indgår i formuedelingen. Endvidere er regler om reguleringskrav ved overførsel mellem særejemidler og delingsformue fastholdt, ligesom regler om misbrugskrav er fastholdt og udbygget.

– kompensation

Der findes regler om urimelighedskompensation, pensionskompensation samt en ny særlig kompensationsmulighed i tilfælde, hvor en ægtefælle har medvirket til at bevare eller forøge den anden ægtefælles formue. Endelig foreslås reglerne om kvalitativ udtagesret i den nuværende ægtefælleskiftelov overført til ægtefælleloven.

Internationale forhold

Som noget nyt foreslås regler om forholdet til fremmed ret – international privatret. Det præciseres, at reglerne normalt finder anvendelse på ægtefællers økonomiske forhold, når de bor her i landet ved ægteskabets indgåelse. Boede de ikke her, er det afgørende, hvor de begge boede ved ægteskabets indgåelse, dog således at den danske lov finder anvendelse, når begge ægtefæller har boet her i landet de seneste 5 år. Ægtefællernes aftalemuligheder med hensyn til lovvalg er også præciseret.

1.5.4. Værdier og balancepunkter i fremtidens skilsmisseret

Værdier i familieretten og skilsmisseretten

Det grundlæggende spørgsmål er, hvilke familier samfundet ønsker sig, hvilken indflydelse dette skal have på familieretten samt hvilke konsekvenser disse ønskemål skal have i en skilsmisssituation. Hertil kommer spørgsmålet om, i hvilket omfang ægtefællerne skal have mulighed for at aftale de økonomiske forhold ved skilsmisse.

Familien

Ønskemålet er “familiens succes”¹⁸ i den forstand, at familielovgivningen skal danne rammen om et familieliv, som giver mulighed for at sikre eventuelle børns opvækst på en god måde, som er et gode for familiens enkelte medlemmer i form af tryghed, omsorg mv. og som bevirker at familiens enkelte medlemmer kan bidrage på arbejdsmarkedet og i samfundet på bedst mulig vis. I den forstand er familien stadig central – den er “samfundets byggestene”. Det er i denne forbindelse tankevækkende, at man taler om genkomsten af familieværdier som et område, fremtidsforskere peger på. Det anerkendes, at familien kan indrette sig på mange forskellige måder, uden at der er “den rigtige” i modsætning til “den forkerte”, men samtidig anses der at være fælles opgaver i relation til eventuelle børn, ligesom

18 Se nærmere *Linda Nielsen*: “Familieformueretten” (1993), særlig kapitel 3, s. 71 ff.

1.5. Skilsmisserettens fremtid

der ønskes varetaget pengemæssig forsørgelse og omsorgsopgaver af forskellig slags. Det er således i både familiernes og samfundets interesse, at der i et vist omfang udøves "fællesskabsadfærd" i familien i modsætning til hvad man kan kalde "individualadfærd". Det gælder særligt i børnefamilierne.

Fællesskabsadfærden består i, at familien indretter sig på en måde, som anses hensigtsmæssig ud fra hensyn til hele familiens behov. Årsagen hertil er netop familiens fællesskab om børn, forbrug, seksualitet og følelser – det valgte livsfællesskab. Der tages hensyn til alle familiemedlemmer, når der foretages karrierevalg, spørgsmål om hvor man vil bo, hvor meget indkomst man kan forvente, hvordan der kan findes en fornuftig balance mellem arbejdsliv og familieliv, hensynet til eventuelle børn mv. På tilsvarende måde vil økonomiske beslutninger om formue, indtægt, pension mv. oftest tage begge parter forhold i betragtning. Man taler om "vores økonomi" og ikke "min økonomi". Ofte sammenblandes økonomi og forbrug, hvilket indicerer fællesskabsadfærd og fællesskabsopfattelse. Dette må forventes at være udbredt i børnefamilierne, men også i mange andre ægteskaber.

– *fællesskabs-
adfærd*

Indsatsen for familien kan antage mange former. Der kan være tale om børnepasning, omsorg for familiens dagligdag i form af madlavning, tøjvask, gæster osv., direkte medvirken til den anden ægtefælles indtægt eller formue, f.eks. som medarbejdende ægtefælle, eller indirekte medvirken ved at indrette sig på den anden ægtefælles forhold ved f.eks. at flytte til udlandet af hensyn til ægtefælles arbejde, sørge for tid og fred til at dyrke økonomien eller på anden måde medvirke til at skabe forudsætningerne for den anden ægtefælles gode økonomiske vilkår osv.

Individualadfærden består i, at der i første række tages hensyn til den enkeltes individuelle interesser og behov. Hverdagen og økonomien er baseret på en adskillelse i valg, således at man ved sit arbejde tager udgangspunkt i egne forhold, herunder egne karriereønsker og muligheder, og ved sit familieliv tager udgangspunkt i egne ønsker til arbejde, fritid, ferier osv. Ægteskabet indebærer et fællesskab, men dette fører ikke til en tydelig og generel afsmitning på de foretagne valg. Denne adfærd kan fortrinsvis forventes i ægteskaber uden børn, i hvert fald i den rene form for begge ægtefæller.

– *individual-
adfærd*

Oftest udøves fællesskabsadfærd uden aftale om de økonomiske konsekvenser heraf, hvilket hænger sammen med blandingen af personligt og økonomisk interessefællesskab, herunder hensyntagen til børnenes behov. Endvidere forventes ægteskabslovgivningen for-

Familieretten

Kapitel 1: Skilsmisseret – formål, betydning og fremtid

mentlig i almindelighed at tage højde for de økonomiske uligheder, der følger af fællesskabsadfærden. Dette bevirker, at familien i social henseende er speciel. Det er vanskeligt at forestille sig rene forretningsmæssige forhold med udøvelse af lignende fællesskabsadfærd og arbejdsdeling uden nærmere aftale om de økonomiske konsekvenser heraf. I familieforhold er der formentlig tale om en form for “typeforudsætning” om, at der ved skilsmisse bliver taget hensyn til de nævnte forhold i relation til vilkår og bodeling. Ægteskabet kan således siges at indebære en (forhånds)aftale om en vis økonomisk udligning ved en eventuel senere separation eller skilsmisse, der bl.a. tager hensyn til fællesskabsadfærden.

Værdierne

Der synes i Danmark at være ret generel enighed om, at der er et basalt ønske om en balance mellem “individualværdier”, knyttet til selvstændighed og selvbestemmelse, afvejet overfor “familieværdier”, knyttet til respekt for og hensyntagen til det fællesskab, som familien udgør. Uanset hvordan balancen søges opnået, vil det være afgørende, at lovgivningen indrettes, således at den understøtter fællesskabet i familien – ikke mindst af hensyn til børnene, men også for at tage hensyn til ægtefællerne. Samtidig er det vigtigt, at fællesskabsreglerne har en økonomisk dimension, sådan at det kan “betale sig” at yde omsorg, uden at man derved bliver sorteper i økonomisk henseende. Selvom formålet er klart, giver den nærmere udformning af reglerens indhold anledning til mange udfordringer. Det er ikke let at sætte menneskets mangfoldighed på formler ved en samlet regulering, der skal kunne gælde for alle ægteskaber.

Behovet

Familieprincippet baseret på fællesskabsadfærd kan således berettige særlige regler om økonomisk udligning ved separation og skilsmisse. Samtidig er behovet for økonomiske udligningsregler til stede. Selv om begge ægtefæller oftest arbejder fuld tid, også mens børnene er små, er der stadig forskel på den tid, mand og hustru bruger på omsorg og arbejde i hjemmet, ligesom der er klar indtægtsforskel. Desuden er der forskel på ægtefællernes formueforhold, herunder pensionsforhold. Hvis fællesskabsadfærden skal have økonomisk gennemslagskraft ved separation og skilsmisse, kræves særlige regelsæt, baseret på familieprincippet, der tager hensyn hertil.

Skilsmisseretten

På baggrund af det anførte er det nærliggende at forvente en generel forståelse for, at der også ved skilsmisse må tages hensyn til familieprincippet baseret på fællesskabsadfærd, herunder fællesskabet om børn samt den grad af hensyntagen til hele familien, der følger i kølvandet heraf.

Dette afspejles da også i den nye lov om ægtefællers økonomiske forhold. Der lægges her afgørende vægt på at fastholde ligedeling-princippet som udgangspunkt, og det sker ud fra synspunkter, som har nær sammenhæng med, om der er udøvet fællesskabsadfærd. Der henvises til ønske om enkelhed, overskuelighed samt at ligedeling er en velkendt ordning. Der er lagt vægt på at udvide reglerne om skævdeling i kortere ægteskaber, med hensyn til arv og gave eller ud fra urimelighed. Disse kan alle i et eller andet omfang siges at være i samklang med, om der er udøvet fællesskabsadfærd over en længere periode. Børne- og socialministerens udkast fastholder mere rent udgangspunktet om ligedeling og henviser til, at det må være op til ægtefællerne selv at indgå aftaler om løsninger, der indebærer en skævdeling, hvilket der er vide muligheder for. Til understøttelse af aftalefriheden foreslås det, at kommende ægtefæller skal orienteres om delingsreglerne og opfordres til at overveje, om de har behov for at aftale en anden ordning.

Den nye ægtefællelov (ÆFL)

I bogens enkelte kapitler vil det nærmere blive analyseret, i hvilket omfang familieprincippet baseret på konsekvenserne af fællesskabsadfærd har mulighed for at slå igennem i forhold til reglerne om ægtefællebidrag, lejligheden, formuedelingen og aftalemulighederne.

Det store spørgsmål er, hvordan balancen mellem familieprincip på den ene side og individualprincip på den anden side i relation til retsvirkninger ved skilsmisse skal findes. *Da* det er ønskeligt, at der i familierne ydes omsorg, medvirken og fællesskabsadfærd mv., uden alt for megen "millimeterretfærdighed" i forhold til, hvem der yder hvad, *da* dette ofte medfører økonomisk "skævhed" mellem ægtefællerne, og *da* ægtefællerne formentlig fortsat regner med, at lovgivningen tager højde herfor, er det væsentligt at fastholde et familieprincip et stykke ad vejen. Det er alle de foreliggende forslag og den gennemførte lovgivning da også udtryk for. Kunsten er selvsagt at få denne balance i den gennemførte lov finpudset i praksis og justeret i takt med tidens udfordringer.

Balance